

УДК 004.65Scopus"2023/2024":[311:519.23](045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2025.2(343).18-22

Костянтин Кислюк,
доктор культурології,
професор кафедри документознавства
та української мови НАУ "ХАІ",
e-mail: k_k_v@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-9092-6808>

Алла Прилуцька,
кандидатка філософських наук, доцентка, професорка,
завідувачка кафедри документознавства
та української мови НАУ "ХАІ",
e-mail: a.prilutskaya@khai.edu
<https://orcid.org/0009-0008-5609-0750>

Актуальні методологічні орієнтири *Library and Information Science* (на прикладі дослідницьких статей у базі даних Scopus 2023—2024 років)

У статті проаналізовано вибірку дослідницьких статей із бази даних Scopus 2023—2024 рр. з актуальними методологічними орієнтирами *Library and Information Science*, зазначеними в назві, анотації чи ключових словах.

Констатовано, що хоча нова методологія (*Altmetrics*, *Altmetric Attention Score*) поки поступається традиційним методологічним настановам (*Bibliometrics*, *Scienometrics*, *Content Analysis*, *Citation Analysis*), активно проводяться дослідження, спрямовані не тільки на вдосконалення наявних бібліометричних методів, а й на їх розширення, зокрема через розроблення нових наукометричних індексів (*UR-index*, *Fi-index*).

Ключові слова: *Altmetrics*; *Bibliometrics*; *Scienometrics*; *Library and Information Science*; методологія; наукометричні індекси

Постановка проблеми. Попри те, що тривала російсько-українська війна завдає колосальних втрат людському капіталові, інфраструктурі, економіці, культурній спадщині країни, конфлікт парадоксальним чином надає вікно можливостей для академічної спільноти, яка змушена беззастережно й остаточно переорієнтуватися на світові інтелектуальні стандарти. Упродовж 2012—2021 рр. більшість українських дослідників у галузі Arts & Humanities віддавали перевагу дописам у місцевих часописах, розрахованим на "домашню" (domestic) аудиторію [11]. Знання актуальних теоретико-методологічних орієнтирів є однією з передумов підготовки конкурентоспроможного у світових інтелектуальних обшарах дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. порушену проблематику розглядали іноземні та українські науковці. Зокрема, праці закордонних дослідників присвячено комплексному оглядові методології *Library and Information Science* (LIS) [15] та вживаній у відповідних дослідженнях термінології [8].

Українські науковці також зосереджують увагу на аналізові методологічних питань: О. Воскобойнікова-Гузєва розглядає методологічний інструментарій дисертаційних досліджень із бібліотекознавства, книгознавства та бібліографознавства станом на кінець 2010-х рр. [3]; Н. Бачинська зіставила термінологію, якою послуговуються українські та міжнародні науковці під час аналізу документно-інформаційних комунікацій (ДІК) [2].

Водночас постійний розвиток бібліотечно-інформаційної сфери й активне оновлення її теоретико-методологічних засад потребують уваги

фахівців до актуалізації наявних напрацювань та їх порівняльного аналізу зі здобутками минулих десятиліть.

Метою статті є визначення актуальних методологічних орієнтирів *Library and Information Science* як аналога вітчизняної спеціальності "Бібліотечна, інформаційна, архівна справа", а **предметом** — дослідницькі статті у Scopus 2023—2024 рр., які містять зазначені орієнтири в назві, анотації, ключових словах.

Методологія. Для проведення дослідження в міжнародній наукометричній базі Scopus було створено вибірку та здійснено її ручне опрацювання. До вибірки потрапили наукові статті з виразною методологічною орієнтацією, зафіксованою або в назві, або в анотації, або у ключових словах. Параметри вибірки: **Year** — 2023/2024; **Searchin within** — Article title, Abstract, Keywords; **Subject Area** — Art & Humanities, Social Science; **Document Type** — Article; **Language** — English; **Open Access Regime**.

Keywords (n>1): *Bibliometrics* (n=10); *Scienometrics* (n=4); *Content Analysis* (n=4); *Altmetrics* (n=3); *Citations* (n=3); *Altmetric Attention Score* (n=2); *Citation Analysis* (n=2); *Bibliometric Analysis* (n=2). Остаточна кількість документів у вибірці становила 23 позиції. Розширення параметрів пошуку не вплинуло на кінцеву кількість одиниць у вибірці. Закордонні дослідники також зауважують, що три найпоширеніших методологічно "насажених" терміни (бібліометрики, наукометрики та інфометрики) трапляються лише у 8,5% назв, або анотацій, або ключових слів наукових публікацій у сфері LIS [8].

Через малий розмір вибірки її було піддано лише бібліографічному аналізу, який допоміг об'єднати документи в кілька груп за спрямуванням та описати найцікавіші результати, здобуті в них.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомості про найцитованіші публікації із зазначеної вибірки подано в табл. 1.

Дані табл. 1 підтверджують закономірність: що ширший та актуальніший предмет публікації, то вищими є шанси на цитування. До верхівки рейтингу джерел, в яких було опубліковано від-

реферовані розвідки, згідно з даними аналітики Scopus, увійшли фахові наукові журнали в галузі LIS, що відповідає передбаченням закону Бредфорда; до верхівки рейтингу країн — Індія, США, Китай.

Більшість методів, зафіксованих авторами пропонуваної статті в актуальних іноземних студіях, належать до кола "провідних" (dominant) у LIS-дослідженнях 1980—2010-х рр. [15, р. 57]. Вочевидь, Altmetrics; Altmetric Attention Score варто вважати новітньою методологією в аналізованій сфері.

Таблиця 1

Рейтинг методологічно орієнтованих дослідницьких статей у Scopus у галузі LIS за 2023—2024 рр. із найбільшою кількістю цитувань

Назва	Автори	Ресурс	К-сть цитувань
Leveraging information literacy: Mapping the conceptual influence and appropriation of information literacy in other disciplinary landscapes	Hicks A., McKinney P., Inskip C., Walton G., Lloyd A.	Journal of Librarianship and Information Science	16
The association of disciplinary background with the evolution of topics and methods in Library and Information Science research 1995—2015	Vakkari P., Järvelin K., Chang Y.-W.	Journal of the Association for Information Science and Technology	7
An investigation of emerging COVID-19 research trends and future implications for LIS field: A bibliometric mapping and visualization	Sheikh A., Siddique N., Qutab S., Khan M. A., Mahmood K.	Journal of Librarianship and Information Science	7
Is peer review duration shorter for attractive manuscripts?	Zhang G., Shang F., Wang L., ... Jiang C., Wang X.	Journal of Information Science	5
Mapping the use of Google Scholar in evaluative bibliometric or scientometric studies: A bibliometric review	Pereira F. A., Mugnaini R.	Quantitative Science Studies	4

Оскільки одну публікацію могли позначати кілька ключових слів одночасно, було обрано інший спосіб класифікації наукових статей у галузі LIS 2023—2024 рр. із бази даних Scopus — через основні напрями застосування дослідницької методології: 1) дослідження з використанням наявних бібліометричних методів для аналізу певних об'єктів; 2) дослідження, спрямовані на вдосконалення наявних бібліометричних методів; 3) дослідження, спрямовані на розширення бібліометричної методології.

1. Дослідження з використанням наявних бібліометричних методів. Зазвичай передбачають аналіз об'єктів, пов'язаних із науковою

продукцією у галузі LIS. Наприклад, у статті P. Vakkari, K. Järvelin, Y. Chang представлено лонгтюдний аналіз тематичного та методологічного розвитку бібліотечної й інформаційної науки за двадцятиріччя (1995—2015). Автори констатують скорочення питомої ваги LIS як авторської дисципліни з 67 до 36%, тоді як "Комп'ютерні науки" та "Економіка" збільшують частку з 9 і 6% до 21 і 16% відповідно. Водночас учені "не тільки впроваджують свої концепції, дослідницькі питання та підходи до LIS, але також, ймовірно, вводять життєво важливі частини LIS у власні структури виробництва знань" [17, р. 823].

Предметами студій також часто ставали окремі персоналії, наукові видання, країни, соціокультурні явища (від соціальних медіа до епідемії коронавірусу) та напрями наукових досліджень, які вивчали у часових проміжках різної тривалості. Найоригінальнішою є спроба схарактеризувати світову наукову продукцію з питань етноцентризму та описати еволюцію напрямів її досліджень за останні 80 років. Як джерело даних було використано 3605 статей у 1946 журналах. Автори зафіксували експоненціальне зростання наукової літератури за темою, причому різке збільшення кількості публікацій припадає на 2013—2022 рр. (2/3 вибірки!) [7, р. 5]. Тематична еволюція етноцентризму розгорталася з галузі психології, та меншою мірою антропології, у бік мультидисциплінарного бачення, наприклад, соціології, економіки підприємства, освіти, державного законодавства, комунікації тощо [7, р. 6].

Безумовно, саме "неєвропоцентристські" орієнтації мають найбільшу суспільну вагу. Здобуті в них результати є корисними для інших наук, передусім культурології. Ідеться про спеціально-науковий метод соціокультурної детермінації [4]. Відповідно до нього, подібні дослідження є віддзеркаленням або уточненням реальних соціокультурних трендів. У цьому випадку, вочевидь, маємо справу зі своєрідною "стадією прийняття" цього явища як невіддільного складника постглобального світу завдяки постійному висвітленню професійними та соціальними медіа.

Не менш цікавими є результати аналізу 5607 публікацій, присвячених дезінформації та обману і опублікованих дослідниками США, Сінгапуру, Великобританії, Китаю між 1971 та 2022 рр. У назвах й анотаціях найчастіше згадувалися ключові слова "соціальні медіа" та "COVID-19" [13, р. 446]. Щоправда, виокремлені авторами журнали, в яких опубліковано найбільше статей, присвячених дезінформації, важко назвати профільними: *Journal of Chemical Information and Modeling*, *Sustainability (Switzerland)* та *Library Philosophy and Practice* [13, р. 444].

2. Дослідження, спрямовані на вдосконалення наявних бібліометричних методів. Їх предмет становили як класичні методи бібліометричної науки, так і їхні сучасні аналоги. Ідеться про альтметричні методи, за допомогою яких оцінюють результати дослідницької діяльності не на основі числа цитувань

публікацій у наукових журналах (так званий *scholarly impact*), а за їх згадкою та використанням в інтернеті й традиційних медіа (так званий *social impact*) [1].

У статті W. Arroyo-Machado та D. Torres-Salinas уточнено впливи кожного із використаних джерел на обрахунок *Altmetric Attention Score (AAS)*, Альтметричний показник уваги (AAS). Упродовж року на сайті *Altmetric.com* дослідники що два тижні вимірювали Альтметричний показник уваги 26,5 тис. наукових публікацій, відібраних із наукометричних баз даних за 2012—2021 рр. Найпоширенішим джерелом впливу на AAS прогнозовано виявився твіттер, який містив згадки про понад 90% індексованих документів. З'ясовано, що коливання кількості згадок у цій соціальній мережі призводить до коливання загального показника AAS у 30% випадків [5].

Не обійшли дослідники увагою й співвідношення між сучасною бібліометрією та її більш традиційною методологією. Для дослідницької розвідки В. Basumatary, М. Tripathi, М. К. Verma було відібрано три наукові журнали з відкритим доступом і високим рейтингом *Scopus CiteScore*, який відображав середньорічну кількість цитат останніх статей, опублікованих у цих журналах. Дослідження збило бібліографічні дані 100 найпопулярніших статей за показником AAS, опублікованих між 2013 і 2022 рр. в обраних виданнях [6, р. 434].

Було встановлено "слабкий і статистично незначущий зв'язок" між академічним, традиційним науковим визнанням і спрощеним сучасним індикатором онлайн-залучення. Зроблено правомірне припущення, що "ці показники охоплюють різні аспекти впливу дослідницької статті. У той час коли цитати відображають академічність визнання та актуальність у наукових колах, AAS пропонує ширший погляд на те, як дослідження резонує з онлайн-аудиторією, охоплюючи громадськість і практиків" [6, р. 438].

Цілком логічним є звернення до проблем удосконалення ІКТ у бібліотечно-інформаційній сфері. У праці L. Scheinfeld та S. Chung було розглянуто коректність автоматичної генерації цитат у двох медичних базах даних: *Ovid MEDLINE and PubMed*. Виявлено численні, зокрема й критичні, помилки. Це підтверджує результати проведених раніше досліджень щодо умовності генерації цитат в інших автоматизованих сервісах на кшталт *ZoteroBib*, *CiteMaker* та *Cite This For Me*.

Зроблено висновок, що бібліотекарі все ще відіграють "вирішальну роль" (a crucial role) у забезпеченні правильності цитування [14, р. 138].

У праці С. Orth-Alfie та Е. Wolfe порушено питання вдосконалення технології пошуку на прикладі Springshare's LibGuides platform через персоналізацію інформаційних потреб користувачів, а не через уточнення в запиті певного типу / теми чи набору установ [12].

3. Дослідження, спрямовані на розширення бібліометричної методології. Ці праці змістовно поєднанні з дослідженнями другої групи. Головною проблематикою цієї категорії є розуміння недостатньої академічної коректності традиційних бібліометричних підходів. На відміну від досліджень другої групи, автори праць третьої групи намагаються вирішувати наявні проблеми більш інноваційно.

Численна група дослідників запропонувала новий дослідницький індекс — *Універсальний індекс досліджень* (UR-Index), за яким кожна публікація впливає на загальний бал. До цього наукометричного індексу було додано змінні складники, як-от тип публікації, провідна роль вченого, кількість співавторів і показники джерела. Індекс було розроблено за допомогою опитування 1% найбільш цитованих міжнародних науковців у різних галузях. Новий індекс має усунути надмірну залежність від простого підрахунку високоцитованих публікацій науковця, притаманну популярному індексу Гірша (h-індекс) [16].

У праці L. Fiorillo було запропоновано новий суто авторський "Fi-score" (Fiorillo-index), що дає змогу оцінювати надійність підрахунку цитувань для окремих авторів і перевіряти точність їхнього h-індексу. Для цього значення h-індексу у квадраті ділиться на загальну кількість цитувань і через множення на 100 приводиться до цілого числа. Дослідження розрахувало Fi-score на вибірці зі 194 983 дослідників із бази даних Стенфордського університету, яка публікується щорічно й містить відомості щодо світового рейтингу 2% найкращих науковців у 22 наукових галузях і 174 напрямках [9, р. 72].

На думку автора нового наукометричного показника, Fi-індекс від 25 пунктів означає здатність науковця впливати на власну цитованість [9, р. 74]. Новостворений показник покликаний корелювати "самоспотворені" бібліометричні параметри індексу Гірша (на основі цитувань), забезпечувати справедливу оцінку для ухвалення

рішення про фінансування досліджень чи призначення вчених на редакторські посади в наукових журналах [9, р. 77].

На нашу думку, закордонні дослідження вигідно відрізняються від українських аналогів як з погляду методологічної спеціалізації, так і погляду статистичної достеменності здобутих результатів. Наприклад, під час формування вибірки автори натрапили на статтю В. Комара та К. Оксітенко у "Східноєвропейському історичному віснику". Попри умовну близькість змісту до порушеної нами тематики, вона є типовим зразком вітчизняної методології, що спирається на "принципи історизму, системності та об'єктивності", використання "загальнонаукових (систематизації, типологізації, ретроспекції) та спеціально-історичних (проблемно-хронологічний, історично-порівняльний, критично-аналітичний, біографічний) методів" [10, р. 185] без залучення авторських кількісних обрахунків.

Висновки. Актуальні методологічні орієнтири Library and Information Science, зазначені в назві, анотації чи ключових словах дослідницьких статей зі Scopus 2023—2024 рр., не відрізняються новизною. Продовжує панувати *класична методологія*: Bibliometrics; Scienometrics; Content Analysis; Citation Analysis, проте дедалі активніше застосовується й *нова методологія*: Altmetrics; Altmetric Attention Score. При цьому активно проводяться дослідження, спрямовані не лише на вдосконалення наявних бібліометричних методів, а й на розширення бібліометричної методології в межах традиційних методологічних парадигм. Слід зауважити про розроблення нових наукометричних індексів (UR-index, Fi-index), покликаних усунути недоліки традиційної бібліометрії, зокрема індексу Гірша.

Перспективи подальших досліджень. Одним із можливих результатів таких досліджень є аналіз публікацій у сфері LIS, сполучених із гендерною тематикою. Попередній пошук за тегом TITLE-ABS-KEY (library AND information AND science AND gender) / Subject Area — Art & Humanities, Social Science надав невелику вибірку лише з 32 документів за 2000—2024 рр. Предметом такого дослідження можуть стати показники гендерного балансу / дисбалансу у сфері LIS з огляду на подальше розширення феміністичного руху та поглиблення гендерних студій.

Список бібліографічних посилань

1. Альтметрія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Альтметрія> (дата звернення 20.10.2024).
2. Бачинська Н. Система документно-інформаційних комунікацій: термінологічний аналіз. *Вісник Книжкової палати*. 2022. № 9. С. 24—33. doi: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.9\(314\).24-33](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2022.9(314).24-33).
3. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Розвиток методології бібліотекознавчих досліджень: традиції та новації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 3. С. 26—31.
4. Кислюк К. В. Методи соціокультурної детермінації та соціокультурної каузальності як основа культурологічного підходу. *Сучасна культурологія: актуалізація теоретико-практичних вимірів* : колект. монографія / за заг ред. Ю. С. Сабадаш. Київ : Ліра-К, 2019. С. 8—29.
5. Arroyo-Machado W., Torres-Salinas D. Stranger things: the vanishing of the Altmetric Attention Score values in information and library science. *Scientometrics*. 2024. doi: <https://doi.org/10.1007/s11192-024-05011-5> (date of access: 19.11.2024).
6. Basumatary B., Tripathi M., Verma M. K. Does Altmetric Attention Score Correlate with Citations of Articles Published in High CiteScore Journals. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology*. 2023. Vol. 43. № 6. P. 432—440. doi: <https://doi.org/10.14429/djlit.43.06.19412>.
7. Botello-Juárez F. A., Vega-Almeida, R. L., Arencibia-Jorge R. El Etnocentrismo como objeto de investigación: Un enfoque bibliométrico. *Iberoamerican Journal of Science Measurement and Communication*. 2024. Vol. 4. № 1. P. 1—19. doi: <https://doi.org/10.47909/ijsmc.100>.
8. Exploring Topics in Bibliometric Research Through Citation Networks and Semantic Analysis / C. Mejia et al. *Frontiers in Research Metrics and Analytics*. 2021. Vol. 6. doi: <https://doi.org/10.3389/frma.2021.742311> (date of access: 23.11.2024).
9. Fiorillo L. Detecting the Impact of Academics Self-Citations: Fi-Score. *Publishing Research Quarterly*. 2024. doi: <https://doi.org/10.1007/s12109-024-09976-2> (date of access: 29.11.2024).
10. Komar V., Oksiutenko K. Digitalization of Educational and Scientific Processes in the Ukrainian Public Discourse (1991—2023). *Skhidnoievropejskiy istorichnyi visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2023. Вип. 29. С. 184—200. doi: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.29.292933>.
11. Nazarovets S., Mryglod O. Ukrainian arts and humanities research in Scopus: A bibliometric analysis. *Library Hi Tech*. 2023. doi: <https://doi.org/10.1108/LHT-05-2023-0180> (date of access: 22.11.2024).
12. Orth-Alfie C., Wolfe E. Recommended by Librarians: A Computational Citation Analysis Methodology for Identifying and Examining Books Promoted in LibGuides. *Information Technology and Libraries*. 2024. Vol 43. № 1. doi: <https://doi.org/10.5860/ital.v43i1.1668> (date of access: 26.11.2024).
13. Overview of Misinformation and Disinformation Research from 1971 to 2022 / F. KaabOmeir et al. *Journal of Scientometric Research*. 2024. Vol. 13. № 2. P. 430—447. doi: <https://doi.org/10.5530/jscires.13.2.34>.
14. Scheinfeld L., Chung S. MEDLINE citation tool accuracy: An analysis in two platforms. *Journal of the Medical Library Association*. 2024. Vol. 112. № 2. P. 133—139. doi: <https://doi.org/10.5195/jmla.2024.1718>.
15. Ullah A., Ameen K. Account of methodologies and methods applied in LIS research: A systematic review. *Library & Information Science Research*. 2018. Vol. 40. № 1. P. 53—60. doi: <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2018.03.002>.
16. Universal research index: An inclusive metric to quantify scientific research output / M. Keshavarz-Fathi et al. *The Journal of Academic Librarianship*. 2023. Vol. 49. № 3. 102714. doi: <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102714> (date of access: 29.11.2024).
17. Vakkari P., Järvelin K., Chang Y. The association of disciplinary background with the evolution of topics and methods in Library and Information Science research 1995—2015. *Journal of the Association for Information Science and Technology*. 2023. Vol. 74. № 7. P. 811—827. doi: <https://doi.org/10.1002/asi.24757>.

Kostiantyn Kysliuk,

Doctor of Culturology,

Professor of the Department of Documentation and Ukrainian Language

National Aerospace University "KhAI"

Alla Prilutska,

PhD of Philosophy, Associate Professor,

Head of the Department of Documentation and Ukrainian Language

National Aerospace University "KhAI"

***Current methodological guidelines in Library and Information Science
(based on the example of research articles in Scopus 2023—2024)***

The article analyzes a selection of research articles from the Scopus database 2023—2024 with relevant methodological guidelines of Library and Information Science, indicated in the title, abstract or keywords. Since the new methodology (Altmetrics; Altmetric Attention Score) is still inferior to traditional methodological guidelines (Bibliometrics; Scienometrics; Content Analysis; Citation Analysis), however, is actively being conducted the researchs aimed not only at improving existing bibliometric methods, but also at expanding them, in particular, through the development of new scientometric indexes (UR-index, Fi-index).

Keywords: *Altmetrics, Bibliometrics; Scienometrics; Library and Information Science, methodology, scientometric indexes.*

Надійшла до редакції 5 грудня 2024 року